

IV. RECENZJE

EUGENIUSZ PIOTROWSKI

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu

W. Skrzydlewski, S. Dylak (red.), *Media, edukacja, kultura: W stronę edukacji medialnej*, Poznań-Rzeszów 2012.

Recenzowana praca składa się z dwóch części. Część pierwsza, zatytułowana *Teoretyczne aspekty edukacji medialnej*, zawiera 21 opracowań, natomiast część druga, *Edukacyjne zastosowanie mediów*, 18.

Zmiany, jakie zachodzą w naszym kraju pod wpływem transformacji społeczno-politycznej wymuszają niejako potrzebę podjęcia działań zmierzających do podniesienia procesów edukacyjnych na wyższy poziom. Ważne ogniwo w doskonaleniu edukacji polskiej stanowią media i ich umiejętne wykorzystanie w procesie edukacji. Wielu specjalistów zajmujących się badaniem współczesnej kultury zwraca uwagę na to, iż media nie ograniczają się do przedstawiania rzeczywistości, lecz stanowią jej źródło, a więc wytwarzają ją. Prowadzi to do powstawania tak zwanej dyfuzji kulturowej, w obrębie której następuje mieszanie się rzeczywistości społecznej z medialną, co często uniemożliwia ich rozróżnianie. Niektórzy badacze problemu twierdzą, że życie współczesnych społeczeństw zaczyna nabierać charakteru telewizyjnego. Doświadczenie ludzkie tworzy się głównie w kontakcie z mediami. Kiedy mamy do czynienia z kryzysem wartości, nierzadko dochodzi do sytuacji, iż postacie telewizyjne zastępują bohaterów¹. Zachodzi więc pilna konieczność doprowadzenia do zmian jakościowych w procesie kształcenia. Konieczność tych zmian wydaje się szczególnie uzasadniona, jeśli weźmiemy pod uwagę fakt, że przed systemem oświatowym staje wiele nowych zadań i wyzwań. Wiele z nich wiąże się z przygotowaniem młodych pokoleń Polaków do twórczego życia w zjednoczonej Europie. Oczekiwane zmiany w tym zakresie wydają się niemożliwe bez uwzględnienia roli mediów nie tylko w procesie edukacji, lecz także w życiu współczesnego społeczeństwa informatycznego, gdyż stanowią one ważne narzędzia do poznawania świata oraz tworzą nową przestrzeń kulturowo-środowiskową dla człowieka. Umożliwiają człowiekowi znacznie bardziej doskonale poruszanie się w czasie i przestrzeni, a także docieranie tam, gdzie nie docierają nieuzbrojone w nie zmysły człowieka. Nie ulega wątpliwości, że nowe technologie informatyczne okazują się wysoce użyteczne w poszukiwaniu szczegółowych informacji, nie tworzą one jednak same przez się informacji o charakterze strukturalnym, z czego wielu autorów zajmujących się tą problematyką nie zdaje sobie sprawy. Nie potrafimy jak dotąd symulować procesów rozumienia w systemach komputerowych. Trudne do przezwyciężenia są także problemy

¹ Z. Melosik, *Postmodernistyczne kontrowersje wokół edukacji*, Toruń-Poznań 1995, s. 156 i n.

związane z przetwarzaniem informacji w aspekcie semantycznym. Nie udało się jak dotąd stworzyć sztucznego umysłu. Umysł człowieka ma tę przewagę nad komputerem, że potrafi dokonywać rozumienia sytuacji i dokonywać w nich wglądu poznawczego, dostrzegać problemy i wytwarzać pomysły ich rozwiązania.

Przed edukacją polską różnych szczebli staje ambitne wyzwanie dotyczące rozwoju młodych jednostek, jak również całego społeczeństwa. Zdobywanie wiedzy staje się we współczesnych społeczeństwach nie tylko środkiem do celu, ale również celem samym w sobie. Zatem wśród zdobywanych kompetencji przez współczesnego człowieka nie może zabraknąć znajomości mediów i umiejętności twórczego ich wykorzystania.

Z uznaniem zatem trzeba się odnieść do inicjatywy redaktorów naukowych tej pracy, którzy przedmiotem jej treści uczynili problem mediów w aspekcie edukacyjnym i kulturowym. Tym bardziej że dedykują ją wybitnemu znawcy tej problematyki – prof. zw. dr. hab. Wacławowi Strykowskiemu z okazji 70-lecia urodzin oraz 45-lecia pracy naukowo-badawczej i dydaktyczno-wychowawczej.

Treść opiniowanej pracy wpisuje się w szeroko pojęty nurt pedagogiki medialnej. Część pierwszą rozpoczyna opracowanie K. Denka, który w interesujący sposób przedstawił sylwetkę Jubilata jako uczonego i wychowawcy. W części tej spotykamy wiele ciekawych poznawczo opracowań, których treść nawiązuje do:

- zmian, jakie zachodzą w naszym życiu pod wpływem szybko rozwijających się technologii informacyjnych;
- ich roli w rekonstrukcji kultury społecznej;
- transformacji systemowej szkolnictwa wyższego;
- przekazywania wiedzy drogami elektronicznymi;
- metodologicznych kontekstów badania e-learningu;
- kompetencji medialnych społeczeństwa wiedzy;
- alfabetyzacji wizualnej jako kompetencji współczesnego człowieka;
- granic wolności i odpowiedzialności mediów w aspekcie moralnym i edukacyjnym;
- nowej przestrzeni artystycznej kreacji młodzieży;
- zmiany sposobu uprawiania edukacji;
- roli teorii chaosu w dyskusji nad technologią informacyjno-komunikacyjną;
- ewolucji podręczników szkolnych;
- procesu kształcenia w świetle teorii optymalnego znaku;
- wieloznaczności edukacyjnej współczesnego adolescenta i wieloznaczności nowoczesnej pracy nauczyciela;
- poszukiwania modelu kompetencji e-nauczyciela;
- odczytywania i rozpoznawania współczesnego świata;
- cyberprzestrzeni jako miejsca nowej edukacji medialnej;
- technologii informacyjnych w nowym ujęciu kształcenia technicznego;
- społecznej mobilizacji przeciwko ACTA;
- strategii wolnych i otwartych implementacji w formowaniu kompetencji infotechnicznych.

Doceniam wysiłek twórczy wszystkich autorów części pierwszej. W swych opracowaniach nawiązują oni do istotnych problemów związanych z rozwojem współczesnych mediów, ich roli w edukacji młodych pokoleń, a także ważnej roli kulturotwórczej. Postępujące procesy globalizacji oprócz pozytywnych aspektów, w postaci szybkiego obiegu informacji, w tym także informacji naukowych, łatwości do ich dostępu, ułatwieniach w ich wzajemnej wymianie, niosą także wiele elementów negatywnych. Mianowicie,

w znacznym stopniu marginalizują kraje zapóźnione, których udział w generowaniu postępu technicznego jest ograniczony. Przyspieszają także w znacznym stopniu amerykanizację życia w Europie, co ze względu na odmienność kulturową, społeczną i polityczną nie zawsze prowadzi do pozytywnych skutków. Krytycy kultury zwracają uwagę, że media upowszechniają przekonanie, iż życie jest grą, powoduje to przyjmowanie, szczególnie przez ludzi młodych, postawy typu nie odbieraj sobie przyjemności. Media wyraźnie przyczyniają się do kształtowania wzorów osobowych współczesnej młodzieży. Stają zatem przed dużymi wyzwaniem społecznymi, z których nie zawsze wywiązują się zgodnie z oczekiwaniami społecznymi. Ten stan rzeczy rzuca także ważne wyzwania współczesnej edukacji. Winna ona ułatwiać racjonalne korzystanie z mediów, uczyć wartościowania, rozwijać myślenie i samodzielność poznawczą. Cywilizacja wiedzy i oparte na niej szkolnictwo nie są wartościami samymi w sobie. Jednostka musi je tworzyć sama. Cywilizacja wiedzy, jak zauważa W. Strykowski, znajduje się pod wpływem wszechwładnego społeczeństwa sieci. Charakteryzują ją zwiększenie kontaktów oraz więzi między jednostkami ludzkimi, władzami w skali lokalnej, organizacjami i korporacjami międzynarodowymi. Kontakty te przybierają różne formy: przepływu informacji, innowacji, kapitału, idei, pomysłów, wzorów społecznych, ekonomicznych, edukacyjnych itp. Łączą się z coraz większą siłą węzłami współzależności. W dominującej kulturze upozorowania media dostarczają nieustającego ciągu informacji, przed którymi jednostka nie jest w stanie się bronić. Nadmierna socjalizacja ludzi przez media powoduje zanik do nich dystansu. W ostatnich latach XX w. w badaniach nad koncepcjami ludzkiego umysłu zaszły zdecydowane zmiany. Wyrosły one na podłożu dwóch rozbieżnych koncepcji funkcjonowania ludzkiego umysłu. Pierwsza z nich opierała się na założeniu, iż cechą charakterystyczną ludzkiego umysłu jest dokonywanie różnorodnych operacji. Oparta na tym założeniu idea nie była nowa, znalazła jednak „sprzymierzeńca” w rozwiniętej nauce matematycznej. Druga nawiązywała do propozycji, że umysł tworzy kultura i realizuje się on w kontekście kulturowym. Efekty obu przyjętych perspektyw metodologicznych poznania ludzkiego stały się podstawą dla dwu różnych koncepcji umysłu człowieka. W konsekwencji prowadziło to do przyjęcia odmiennych metod badania funkcji ludzkiego umysłu.

Ujęcie pierwsze określone zostało przez J.S. Brunera jako komputacyjne. Umysł ludzki w aspekcie tego ujęcia zajmuje się przetwarzaniem informacji i „tym, w jaki sposób ostateczna, zakodowana, jednoznaczna informacja o świecie jest klasyfikowana, przechowywana, scalana, odzyskiwana i ogólnie zarządzana przez ów wewnętrzny mechanizm operacyjny” (Bruner, 2006, s. IX). Nie ulega wątpliwości, że sprawność umysłu człowieka zależy w dużym stopniu od narzędzi, w które jest wyposażony. Rozwinięta teoria, jak i technika obliczeniowa, zmienia nasz pogląd na temat funkcjonowania naszego umysłu.

Ujęcie drugie – określone przez J.S. Brunera jako kulturalizm – opiera się na założeniu, że umysł nie może istnieć poza kulturą. „Ewolucja umysłu hominidów wiąże się z rozwojem sposobu życia, w którym rzeczywistość jest przedstawiana za pomocą systemu symbolicznego podzielonego przez członków wspólnoty kulturowej, którego kategorie zarówno organizują, jak i konstruują tyleż techniczne, co społeczne aspekty życia” (Bruner, 2006, s. IX).

Istotny wydaje się fakt, iż owa symboliczność jest nie tylko dzielona przez społeczność, lecz także rozwijana, przechowywana i przekazywana następnym pokoleniom, w konsekwencji czego mogą one poprzez przekazywanie nie tylko zachować swą kulturową tożsamość, lecz także doskonalić ją i przekazywać kolejnym pokoleniom. Rola

kultury jest zatem ponadjednostkowa, co nie oznacza, że nie wpływa ona na kształtowanie umysłu określonych jednostek. Jej indywidualny aspekt przejawia się w tworzeniu znaczeń i ich przypisywaniu określonym rzeczom. Znaczenia są wytworem umysłu jednostki, jednak wywodzą się z podłoża kulturowego, co gwarantuje komunikowalność². We współczesnym świecie, jak twierdzą autorzy recenzowanej pracy, jednym z najważniejszych trendów jest wyłanianie się społeczeństwa wiedzy. Przyszłe pokolenia w takim społeczeństwie będą się legitymowały wysokim procentem wykształcenia na poziomie wyższym, stworzy to zwiększone zapotrzebowanie na rozwój tych sektorów gospodarki, które są oparte na wiedzy. W tej sytuacji ważną rolę w edukacji będzie odgrywał e-learning. Tworzyć się będą także nowe kompetencje medialne społeczeństwa wiedzy. W treści pracy zwraca się uwagę również na inne ważne dla współczesnej edukacji problemy, a mianowicie na rolę obrazu i obrazowania w komunikacji grupowej i masowej. Alfabetyzm wizualny staje się niezbędny do uzyskiwania informacji i operowania nimi tak, jak umiejętność czytania. Granice wolności i odpowiedzialności mediów w aspekcie moralnym i edukacyjnym w kontekście pełnionych przez nie misji społecznych. Media jako przestrzeń artystycznej kreacji młodzieży. Na przykład Net Art w sposób obrazowy angażuje uczucia i za pośrednictwem sugestywnych form pozwala na odkrywanie różnych wymiarów świata. Zmiana sposobu uprawiania edukacji w ostatniej dekadzie, spowodowana rozwojem Internetu, urządzeń cyfrowych i programów autorskich, w połączeniu z konstruktywistyczną teorią uczenia się tworzy nową jakość w zakresie konstrukcji programów nauczania. Ważne miejsce w pierwszej części pracy zajmuje także kwestia związana z rolą teorii chaosu w dyskusji nad technologią informacyjno-komunikacyjną w szkole wyższej. Zwrócono tam uwagę, że edukacja jest procesem zmian w uczących się i nauczycielach nie tylko pod wpływem oddziaływań dydaktycznych i wychowawczych, lecz także wielu czynników niekontrolowanych zewnętrznych i wewnętrznych. Ukazano kierunek ewolucji podręczników szkolnych w dobie rewolucji informatycznej. Podjęto ważny problem związany z procesem kształcenia w aspekcie teorii optymalnego znaku. Zwrócono uwagę, opierając się na analizie stenogramów, że stwierdzone fakty stoją w wyraźnej opozycji do przyjętych założeń związanych z rozwojem ucznia refleksyjnego.

Te i wiele innych interesujących kwestii znalazło swoje rozwinięcie w pierwszej części pracy.

Część druga pracy dotyczy edukacyjnych aspektów zastosowania mediów. Rozpoczyna ją opracowanie P. Topola pt. *Szkola 3D* nawiązujące do środowisk wirtualnych, gdzie użytkownik może kreować swoją wirtualną postać. Zawiera ona także wiele interesujących opracowań:

- znaczenie mediów społecznościowych w procesie komunikowania i uczenia się. Podjęto próbę ukazania szansy, jaką dają media społecznościowe w procesie komunikowania. Nowoczesny Internet tworzy interakcyjną przestrzeń społeczną;

- Internet dla rodziny - portale wspierające wiedzę o krewnych. Właściwe dla Internetu formy komunikacji międzyludzkiej tworzą możliwości powstawania szeroko rozumianej więzi społecznej;

- radio - „Przyjazne Medium”;

- Internet w pracy naukowo-badawczej historyka. Możliwości wykorzystania poczty elektronicznej, grup dyskusyjnych oraz sieci WWW otwierają przed historykami nowe poznawczo drogi poszukiwań;

² J.S. Bruner, *Kultura edukacji*, Kraków 2006, s. IX.

– współczesne media i eksperyment chemiczny. Nowoczesne media tworzą szansę znacznie głębszego wnikania w poznawaną rzeczywistość oraz przybliżania jej uczniom i studentom;

– strategie uczenia się studentów fizjoterapii Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu;

– interaktywny system pomocy w multimedialnym module edukacyjnym;

– specyficzne formy reedukacji;

– komputer w edukacji przedszkolnej;

– media w aspekcie pedagogicznej funkcji czasu wolnego ludzi dorosłych;

– wikimedia w edukacji;

– edukacja medialna w perspektywie ekologicznej;

– kanadyjski model immersyjnej edukacji medialnej;

– projektowanie graficzne a proces czytania i tworzenia wizualnych znaczeń;

– eyetrackingowe badania prezentacji multimedialnych konstruowanych dla wspomaganie edukacji wczesnoszkolnej;

– platforma lot4eng.com jako narzędzie wspierające kształcenie ustawiczne;

– działania profilaktyczne wobec zagrożeń medialnych.

Wymienione opracowania wiele wnoszą do metodyki wykorzystania mediów w procesie edukacyjnym. Autorzy poszczególnych opracowań szeroko wykorzystali najnowszą literaturę krajową i zagraniczną dotyczącą omawianej problematyki. Wykazali też wiele inwencji twórczej w zakresie zastosowania mediów zarówno w pracy szkolnej, jak również w życiu.

Biorąc pod uwagę niezaprzeczalne walory teoretyczne i praktyczne opracowań zawartych w opiniowanej pracy, uważam, iż jej treść jest szczególnie przydatna dla studentów kierunków nauczycielskich, a także dla nauczycieli praktyków.

ROBERT SZYMIEC

Wyższa Szkoła Języków Obcych
w Poznaniu

L. Van Lier, *The Ecology and Semiotics of Language Learning. A sociocultural perspective*, Kluwer Academic Publishers, Boston–Dordrecht–New York–London 2004, ss. 252

DLACZEGO TA KSIĄŻKA JEST WAŻNA

Zdecydowaliśmy się przedstawić *The Ecology and Semiotics of Language Learning* z kilku powodów. Nie tylko dlatego, że jest to przełomowa pozycja proponująca zupełnie nowatorskie rozumienie języka jako fenomenu samego w sobie, ale również ze względu na to, że prezentuje wynikające z niej praktyczne konsekwencje tej zmiany dla nauczania języków w szkole.

Drugą przyczyną jest zbieżność prezentowanych tutaj koncepcji z bliskimi nam zagadnieniami związanymi z pojęciami immersji i nauczania responsywnego, prezentowanymi już na łamach „Neodidagmaty”. Recenzja ta nie powstała więc jako przypadkowe i standardowe przedstawienie równie przypadkowo wybranej pozycji. Jest ona